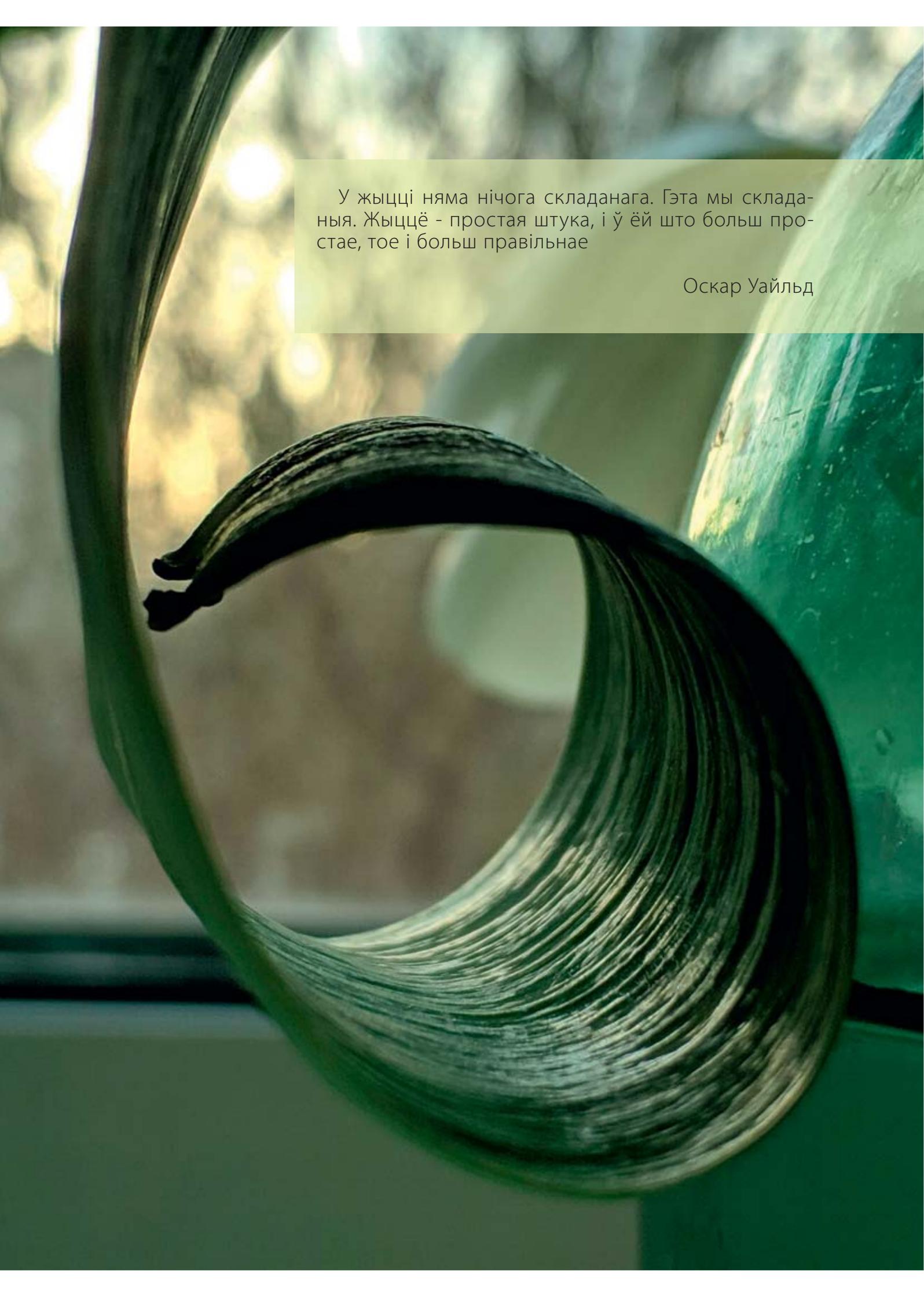

бярэзка №3

№3/2021 (1114)

ISSN 0320-7579

У жыцці няма нічога складанага. Гэта мы складаня. Жыццё - простая штука, і ў ёй што больш простае, тое і больш правільнае

Оскар Уайльд

Табе мусіць быць сорамна

Адзін са стэрэатыпаў, з якім апошнім часам сустракаюся ўсё часцей, — сорамна быць спажывцом масавага мастацтва. Калі вучылася ў школе, разам з аднакласнікамі глядзела падлеткавыя серыялы, слухала папулярную музыку і жыла прыпяваючы. Калі паступіла на факультэт журналістыкі, даведалася, што гэта сорамна.

Сорамна слухаць Макса Каржа і Ціму Беларускіх. Чаму? Яны ж спяваюць папсу! У іх тэкстах няма ні глыбіні, ні высокай мастацкай вартасці. Яшчэ і лаянка часам сустракаецца. Думаеце, хаця б на сяброўскіх вечарынах ніхто не пап'ікне? Дарэмна. Нават сябры будзь ганьбіць такую безгустоўшчыну.

Захапляецца Майлі Сайрус і Білі Айліш, Вольгай Бузавай ці Мэры Гу? Гэта ж наогул ганебна. Акрамя тых жа хіб, што ў Макса і Цімы, гэтыя спявачкі яшчэ і надта мілыя песенькі пра каханне выконваюць. А вы ж сур'ёзны чалавек, інтэлектуал. То мусіце слухаць выключна музыку з надзвычай глыбокім сэнсам.

Вы фанат серыялаў «Клініка» і «Офіс»? Як?! Там жа столькі дурных, абсалютна бязглуздых жартаў. Персанажы паводзяць сябе надта дзіўна, часам нават нізка. Няўжо вам прыемна ўспрымаць гэты натуралізм чалавечых стаўленняў і іх пошласць? Мабыць, вы сябе не паважаеце?

А можа вы любіце Marvel і DC? Раскажыце-ка за што. Там жа тыповыя сюжэты з фільма ў фільм, закручаныя так, каб вас немагчыма было адарваць ад экрана. Ведаеце гэта? І ўсё адно глядзіце? Ну то мы вас разумець адмаўляемся. Мы-та глядзім выключна аўтарскае кіно — вось дзе квінтэсэнцыя сэнсаў, сімвалаў і загадак.

А што гэта за кніжка ў вас у руках? «Галодныя гульні»? Што вы ў ёй знайшлі? Банальны сюжэт, стыль — ты-

Штодзень мы сутыкаемся з шэрагам стэрэатыпаў, якія так ці інакш уплываюць на жыццё. Некаторыя — станоўча, але выключная большасць — адмоўна. Вам, напэўна ж, вядома: мы думаем стэрэатыпамі, каб не перагружаць мозг. І гэта спрашчае без таго не самае простае наша існаванне. Але ж стэрэатыпы высмейваюць пэўныя паводзіны, ганьбяць людзей, што прытрымліваюцца пэўнага ладу жыцця — прызвычайваюць нас звяртаць увагу толькі на знешні бок праблемы. Наўрад ці гэта можа паспрыяць крытычнаму мысленню. І тым больш унутранай свабодзе кожнага з нас.

повая антыўтопія, адаптаваная пад сучаснасць. Лепш бы тады Замяціна з Оруэлам пачыталі — гэта хаця б класіка. А, вы ўжо чыталі? То мусіце ж заўважыць розніцу і кінуць чытаць гэту «графаманію» як мага хутчэй.

Гэта далёка не ўсё, што чула на працягу апошніх гадоў. Натуральна, згаджалася з аўтарытэтнымі, сталымі, разумнымі людзьмі. З часам такіх забарон станавілася ўсё больш і больш. На чацвёртым курсе журфака, паводле меркавання асабліва кампетэнтных людзей, сорамна стала захапляцца нават «Лалітай» Набокава. Маўляў, папулярнасць твора зусім не сведчыць пра яго якасць. Якраз наадварот. А ва Уладзіміра Уладзіміравіча ёсць значна лепшыя творы — іх і чытайце.

жарты жыццёва неабходныя. А часам проста хочацца «адарвацца» пад вясёлыя, няхай і бязглуздыя песні. Бо я чалавек, а не робат. Бо я неідэальная. Бо ў мяне ёсць свае жаданні.

Хтось кажа, што ў мяне проста няма густу. Ці што мне — зноў-такі — мусіць быць сорамна за мой густ. Не згаджуся. Не лічу, што густ увогуле неяк можна вымяраць і ацэньваць. Не лічу, што нехта можа вырашаць за мяне, што я мушу адчуваць, бо «табе павінна быць сорамна» — якраз пра гэта.

Моцна выбачаюся: я сама здольная зразумець, што я адчуваю, а што не. І сораму за актыўнае спажыванне масавага мастацтва ўва мне ані граму. Дэнні Дзідро сказаў, што «мастацтва заклю-

У пэўны момант нешта ў галаве «шчоўкнула». Задумалася: навошта я ўвогуле спажываю мастацтва? Даведацца нешта новае, выхаваць у сабе чалавека, выгадаваць густ і, вядома, каб было што абмеркаваць з інтэлектуаламі.

Не, калі быць шчырай з сабой і з вамі, зусім не для гэтага. Я спажываю мастацтва, каб адпачыць. Каб пераключыць свае думкі з вучобы, працы, гаспадарчых клопатаў на нейкі іншы свет. Часам «класічнае» мастацтва дапамагае. А часам галава настолькі перагружаная, што нешта «высокае» проста не ўспрымаецца. Іншым часам бывае такі кепскі настрой, што дурныя

чаецца ў тым, каб знайсці незвычайнае ў звычайным і звычайнае ў незвычайным». І пакуль я знаходжу незвычайны супакой у «звычайным» мастацтве, я буду яго спажываць. Што, уласна, і вам раю рабіць без усялякіх ваганняў. Асабліва калі вы гэтага хочаце.

Паліна Забела

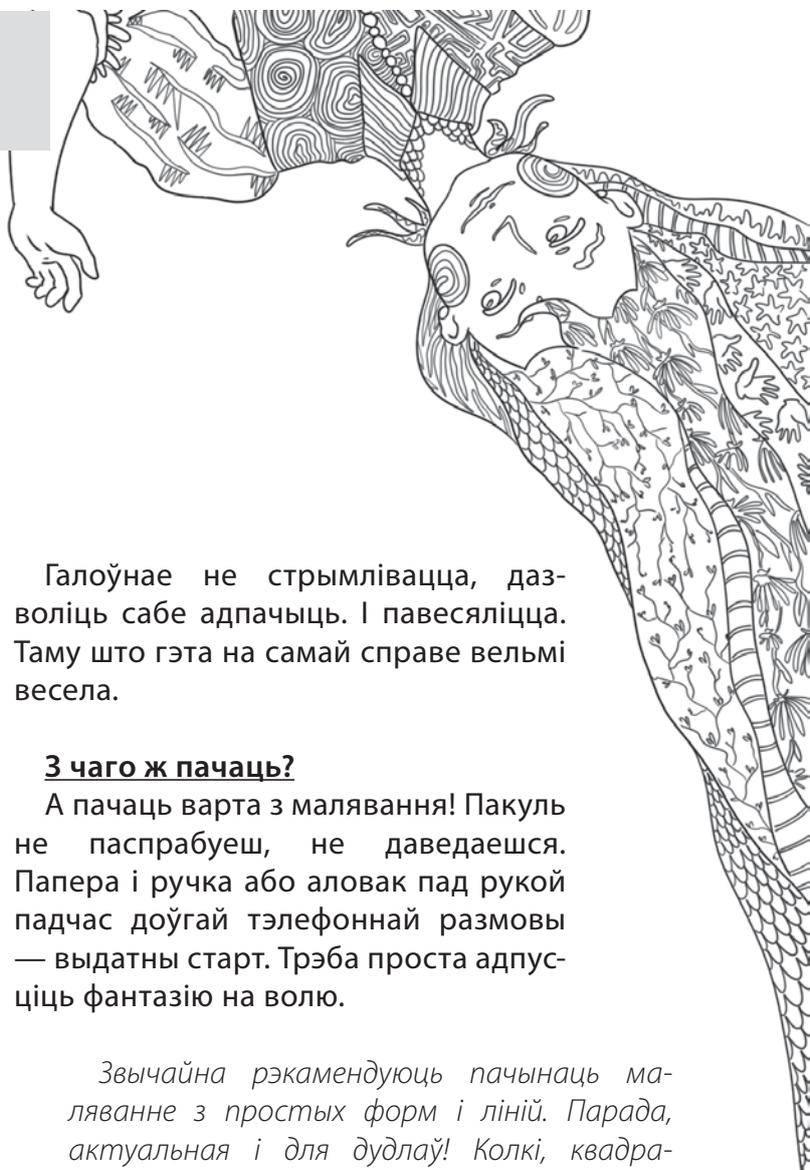
Дудлінг, або Маляванкі як панацэя

На самай справе, вядома, не панацэя. Але засумаваць дакладна не дадуць!

Калі юнай студэнткай я выводзіла ў канспектах крываватыя вясёлыя маляванкі пад асабліва нудную лекцыю, я і не думала, што займаюся **дудлінгам**. Уласна, я і наогул не думала, маючы розныя рознасці амаль механічна. У гэтай механічнасці і хаваецца ключ да тэрапеўтычных эфектаў малявання. Малявання наогул, не толькі менавіта **дудлаў**.

Але для пачатку — **што такое дудлы?** Слова з англійскай перакладаецца як «крамзолі», значыцца, пад дудлам трэба разумець нейкія спрощаныя мілыя карцінкі, часта мультяшныя. Для прыкладу: думаю, многія сустракаліся з пацешнымі малюнкамі ад Гугла. Гэта тыя самыя карцінкі, што з'яўляюцца на стартывай старонцы ў гонар нейкіх святаў. Над гэтымі малюнкамі, вядома, працуюць сапраўдныя прафесіяналы. А што наконт простых смяротных?

А ў тым-та і справа, што **ніякіх абмежаванняў няма**. Вы не павінны быць прафесійным мастаком з талентам Ван Гога, каб радаваць сябе маляванай мілатой. Вы не павінны прытрымлівацца нейкіх правілаў. Акрамя таго, у гэтага занятка ёсць цэлы набор станоўчых эфектаў: тут вам і задзейнічана не дробнай матарыкі, і развіццё візуальнай памяці, і магчымасць разгрузіць галаву, і нават спосаб самааналізу.

Галоўнае не стрымлівацца, дазволіць сабе адпачыць. І павесяліцца. Таму што гэта на самай справе вельмі весела.

З чаго ж пачаць?

А пачаць варта з малявання! Пакуль не паспрабуеш, не даведзешся. Папера і ручка або аловак пад рукой падчас доўгай тэлефоннай размовы — выдатны старт. Трэба проста адпусціць фантазію на волю.

Звычайна рэкамендуюць пачынаць маляванне з простых форм і ліній. Парада, актуальная і для дудлаў! Колкі, квадрацікі, трохкутнікі. Хвалі і зубцы крэпасці. Кучаравыя воблачкі і зорачкі. Паспрабуйце размясціць усё гэта на аркушы паперы, паступова займаючы ўсё больш месца. Цікава, што ў выніку атрымаецца?

Калі шчыра, нават папера не асабліва патрэбная: я неяк практыкавала размалёўванне папяровых кубачкаў у кавярні, пакуль мы з сябрамі дапівалі свае латэ і капучына. Трэба памятаць, што вы малюеце не дзеля ацэнкі, не для нечага адабрэння, а для сябе. Проста таму, што вам хочацца. Проста таму, што вас гэта радуе.

А што наконт ручак і алоўкаў? Ці, можа быць, дарагіх маркераў?

Лепш за ўсё браць не тыя, што даражэйшыя, а тыя, якія вам падабаюцца. Зноў-такі, гэта не прафесійны ма-

люнак. Няма абмежаваньняў па фірме-вытворцу, цвёрдасці або мяккасці, нават колеры. Вы можаце маляваць тым, чым вам зручна вось цяпер. І калі вам зручна рабіць гэта агрызкам алоўка, які валяецца дома з часоў маладосці дзядулі — чаму б і не? Галоўнае, каб вам было камфортна. У мяне, напрыклад, ёсць самы зручны маркер, які выдатна ляжыць у руцэ.

А як жа мой дарагі скетчбук?..

З дарагімі прыгожымі нататнікамі ёсць адзін псіхалагічны момант. Мне, напрыклад, заўсёды шкада іх выкарыстоўваць ці вырываць старонкі. Гэта, вядома, няправільна, таму што скетчбук не каштоўны сам па сабе, бо яго прызначэнне — гэта вашы малюнкi.

Але скетчбукі і нататнікі — выдатная штука насамрэч. Але не дзеля якасці паперы, а хутчэй дзякуючы зручнасці. Так усе вашыя малюнкi будуць надзейна сабраны пад адной вокладкай, не памнуцца і не згубяцца. А яшчэ нататнік зручна браць з сабой у паездкі ці на шпацыр! Неўзабаве пацяплее, і ўтульна размясціцца дзе-небудзь у парку на сонейку з нататнікам на калянах — выдатны адпачынак.

А як навучыцца...

Вы яшчэ не паспелі скончыць пытанне, а я ўжо адкажу. Практыкавацца (недзе рэхам адгукнулася «трэба працаваць»).

І гэта тычыцца не толькі дудлінга, але і, напрыклад, напісання мастацкіх тэкстаў, мангольскіх гарлавых спеваў і праграмавання. Абсалютна ўсюды патрэбна практыка, і няма такога чароўнага майстар-класа, які — раз! — і ператворыць пачаткоўца ў гуру. Але, зноў-такі, дудлінг — гэта не спаборніцтва дзеля ацэнак і медалёў. Гэта спосаб рэлаксацыі.

Таму я б рэкамендавала проста... маляваць, калі знаходзіцца вольная хвілінка.

Вось і ўсё.

Вышэй я пісала пра простыя практыкаванні з формамі і лініямі. Гэтыя ж формы і лініі дапамагаюць, калі хочаш намалюваць нешта больш складанае. Я разбіваю складаную фігуру на ўмоўныя кампаненты, маюю іх на лісце алоўкам, а потым паступова ўскладняю малюнак. Бам! І часам нешта атрымліваецца. А часам не. Але гэта нармальна.

А што маляваць-та?

Бывае даволі складана вызначыцца з тым, што адлюстравыць у першую чаргу. Страх белага ліста яшчэ ніхто не адмяняў, урэшце. І калі фантазія топчацца на месцы, яе можна падштурхнуць. Як?

- Паглядзець, як малюе хтосьці яшчэ, проста ўбіўшы запыт па цікавых тэмах у пошукавік. Дзіўна, колькі таленавітых людзей вакол! І ў кожнага з іх ёсць чаму павучыцца.

- Паглядзець, як малюе хтосьці яшчэ... ужывую на Youtube. А можа і паўтарыць малюнак услед за аўтарам відэа? Каналаў, якія спецыялізуюцца на дудлах, мноства. Мяне асабліва натхняе вясялае Drafee Show. Маляванне вядомых персанажаў па памяці, якое практыкуюць стваральнікі канала, дарэчы, нядрэнны спосаб падштурхнуць фантазію.

- Маляваць з кімсьці разам. Весялосць памнажаецца на два! Можна браць нейкую тэму ці нават пэўны прадмет і спрабаваць яго адлюстравыць. Працуе з дзеткамі, дарэчы.

- Маляваць пад музыку ці пад фільм. Мне заўсёды дапамагае наладзіцца на творчы лад. Акрамя таго, можна спыніць відэа і паспрабаваць замалюваць стоп-кадр або яго частку (персанажа, асяроддзе). Можна нават на хуткасць.

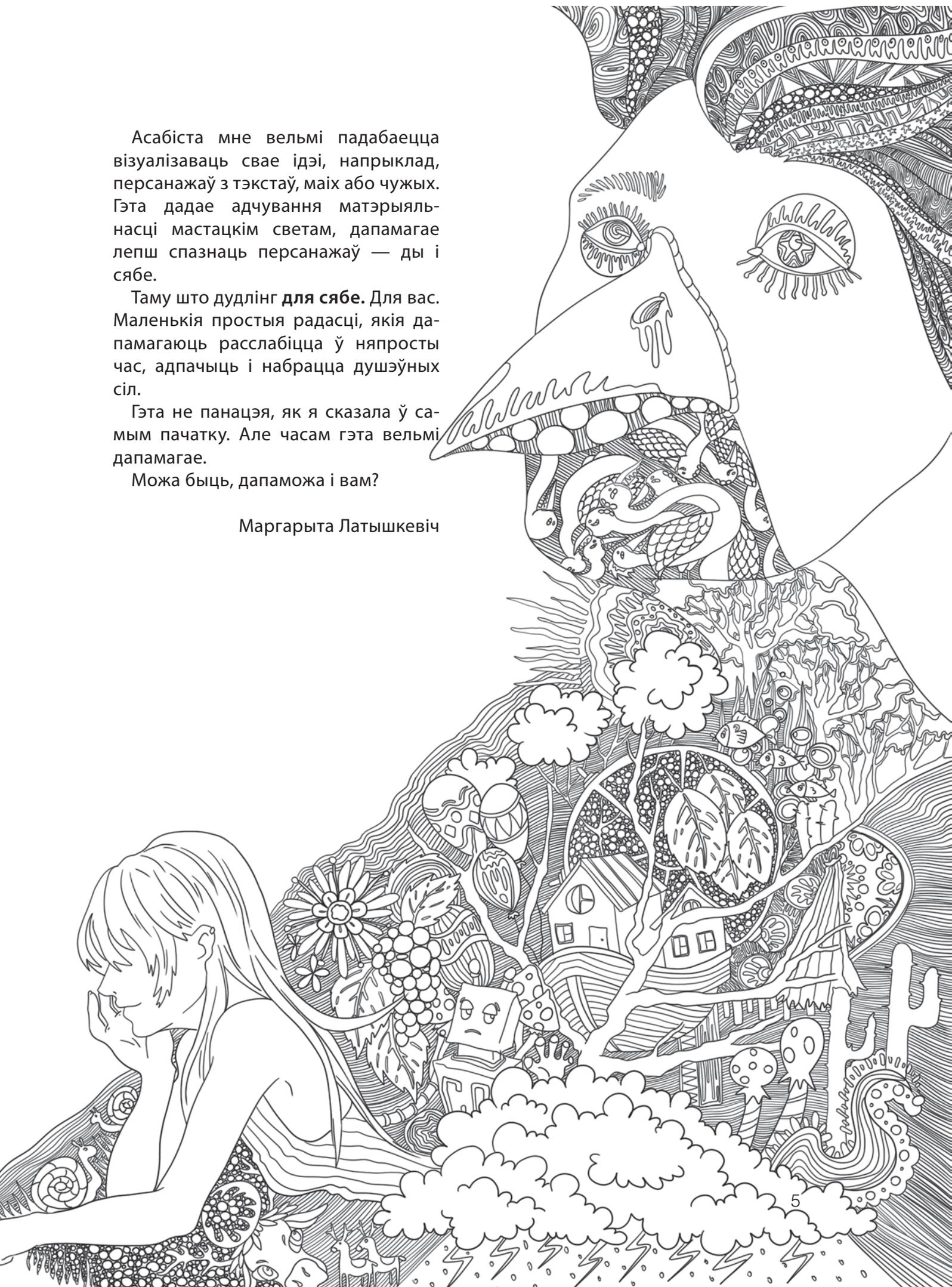
Асабіста мне вельмі падабаецца візуалізаваць свае ідэі, напрыклад, персанажаў з тэкстаў, маіх або чужых. Гэта дадае адчування матэрыяльнасці мастацкім светам, дапамагае лепш спазнаць персанажаў — ды і сябе.

Таму што дудлінг **для сябе**. Для вас. Маленькія простыя радасці, якія дапамагаюць расслабіцца ў няпросты час, адпачыць і набрацца душэўных сіл.

Гэта не панацэя, як я сказала ў самым пачатку. Але часам гэта вельмі дапамагае.

Можа быць, дапаможа і вам?

Маргарыта Латышкевіч

Ісландская сага. Частка 2.

Пра брутальных скандынаўскіх скальдаў

1. Хто такія скальды і чаму слова мацнейшае за сякеру?

Як мы з вамі ўжо высветлілі ў мінулай сазе, прыродныя ўмовы ў Ісландыі, мякка кажучы, такія сабе. І калі, напрыклад, з прадуктамі цяпер усё не так кепска і любыя экзоты можна завезці, хай і задорага, дык тысячу гадоў таму пытанне выжывання стаяла вельмі востра. Таму ісландцы навучыліся есці

нават тое, што асабліва і есці нельга. Варта прыгадаць хаця б знакаміты *hákarl* — вэнджанае мяса грэнландскай палярнай акулы, якое смярдзіць аміякам. Яго даводзіцца сушыць некалькі месяцаў, каб хоць неяк можна было есці. Дарэчы, самых уразлівых непаўторны смак гэтага далікатэса будзе пераследаваць у начных кашмарах таксама не адзін месяц.

Ілюстрацыі
Маргарыты
Латышкевіч

Дык вось, нягледзячы на неверагодна цяжкія ўмовы, у якіх нават запаліць вогнішча часам было невырашальнай задачай (праз банальную адсутнасць лясоў і драўніны), старажытная Ісландыя дала свету адных з самых таленавітых паэтаў — скальдаў.

Давайце разбірацца, хто гэта такія і як адрозніць сапраўднага скальда ад таннай падробкі.

Пачнем з таго, што скальд — гэта не толькі паэт. Бо творчасць творчасцю, а есці хочацца нават самым натхнёным і адданым сваёй справе літаратарам. Думаю, усе пагодзяцца, што «сыты скальд галоднаму не роўня». Дык вось, акрамя выбітных паэтычных здольнасцяў кожны скальд мусіў умець яшчэ і зямлю пахаць, і авечак пасвіць, і мячом з сякераю махаць... Хаця былі і тыя, хто жыў пры дварах нарвежскіх конунгаў, дык тым мажорам было трохі прасцей. Таму сярод знакамітых вікінгаў не бракавала і выдатных скальдаў, варта прыгадаць хаця б Брагі Старога (першага з паэтаў, якога нават прылічылі да багоў-асаў), Эгіля Скалагрымсана і, безумоўна ж, галоўнага ісландскага супергероя XI стагоддзя — Грэціра (пра яго будзе асобны выпуск нашай рубрыкі, бо ён таго варты, паверце!).

У любым выпадку, як бы добра скальд ні ўмеў шпурляць сякеры і крамсаць мячом ворагаў направа і налева, галоўнай яго зброяй было слова. І тут варта адразу сказаць, што паэзія скальдаў адрознівалася ад той, да якой прызвычаліся мы з вамі. Вельмі? Вельмі!!!

Глядзіце. Акрамя згаданых Брагі, Эгіля і Грэціра да нас дайшло шмат імёнаў іншых скальдаў. І вось тут пачынаецца цікавае. Аўтарамі сваіх твораў яны сябе лічылі, дый ніхто іншы гэтага не аспрэчваў, але аўтар-

ства скальда распаўсюджвалася не на ўвесь твор, а толькі на яго **форму**, і ні ў якім разе не на змест. Гэта як? А вось так: тэма твораў магла быць адной і той жа, а вось стылістычныя прыёмы — розныя, і менавіта гэтыя прыёмы паказвалі ўзровень майстэрства паэта. Прычым прыёмы былі таксама вельмі спецыфічнымі: **хэйці** і **кенінгі**. Пра іх — далей.

- **Дык чаму ж менавіта суровая Ісландыя дала свету адных з найбольш выбітных паэтаў?**

- **Ці лёгка быць вікінгам і скальдам па сумяшчальніцтве, як вы думаеце?**

2. Хэйці? А гэта як?

Фактычна слова *хэйці* перакладаецца як *імя*. Гэта своеасаблівы паэтычны сінонім, які часцей за ўсё ўжываецца ў дачыненні да імені кагосьці са скандынаўскіх багоў-асаў ці яшчэ якой-небудзь звышнатуральнай істоты. Звычайна хэйці ўказваюць на сутнасць альбо якасць таго, хто апісваецца. Таму вялізны воўк Фэнрыр у

паэмах называецца проста *Воўк*, а суцветны змей Ёрмунганд — о так, правільна, — *Змей!* Калі з ваўкамі і змеямі ўсё зразумела, дык з асамі трохі складаней. На гэты конт самай паказальнай з’яўляецца паэма «Прамовы Грымніра» XIII стагоддзя, дзе запар згадваецца болей за 50 (!) хэйці вярхоўнага скандынаўскага бога Одзіна. Вось невялічкі ўрывак:

Я Шматаблічны,
я Падарожнік,
Войскаў-збіральнік я ды Шлеманосец,
я называюся Слынным і Трэцім,
я Грамабой і Любімы-бязмежна,
я Асляпляльнік-у-сечы, Высокі...
Шыракаполы ды Доўгабароды,
я Пераможца ды Той-хто-зрынае,
Бацька-ўсяго я ды Бацька-забітых,
Вершнік-рашучы ды Боства-цяжараў;
і мем адным
між людзей я ніколі
не называўся...
Одзін — імя мне,
зваўся Жахлівым
і Грамабоем,
я Абуджальнік і я Сутрасальнік,
я і Вандоўнік, і Бостваў-вяшчальнік,
Гаўтам завуся, Канём між багамі,
я Падбухторшчык і Сненняў-дарыльшчык —
гэта ўсё я,
хоць імёнаў багата.

А каб растлумачыць хэйці таго ці іншага бога, сапраўдны скальд мусіў дасканала ведаць усю міфалогію. Толькі тады паэт мог распавесці перадгісторыю: чаму, напрыклад, Одзін завецца Шыракаполым альбо Высокім. Някепская памяць была ў тагачасных паэтаў!

- Якія хэйці вы прапанавалі б для багоў беларускага язычніцкага пантэона, напрыклад, Перуна, Жыжалея ці Зюзі?
- Як вы думаеце, чаму адзін з хэйці Одзіна – Шыракаполы?

3. З хэйці зразумела. А што за фрукт такі – кенінг?

Калі з хэйці аўтарскі ўнёсак зрабіць, скажам так, цяжкавата, дык вось на кенінгах скальды адводзілі душаньку максімальна. Кенінг — двайная (часцей за ўсё, але бывалі кенінгі і з трыма, чатырма часткамі ці нават болей) метафара. *Свіння прыбою* — так казалі пра карабель. І праўда: човен, нібы пузатая свінка, перакотваецца з боку на бок на вадзе. Яшчэ пра карабель маглі сказаць *конь хваляў*, бо ён, нібы скакун, нясецца па моры. І такіх варыянтаў магла быць вялізная колькасць, абмежаваная толькі фантазіяй і талентам скальда. І вось менавіта ў гэтым і праяўлялася аўтарства паэта. Калі звесці сутнасць да аднаго сказа, то можна сказаць, што **сапраўдны скальд ніколі не назаве рыдлёўку рыдлёўкай**. Ён прапануе мудрагелісты кенінг. Напрыклад *Раці Ёрд*. *Раці* — свёрдзел, што належаў Одзіну, *Ёрд* — персаніфікацыя зямлі. Таму свёрдзел, які ўгрызаецца ў зямлю — ідэальны кенінг для рыдлёўкі. А калі трохкі ўдасканаліць? Давайце! Ёрд — маці бога Тора, таму рыдлёўку мы можам назваць і *Раці маці Тора*. Ужо лепей. Хаця... Тора называюць уладаром казлоў, бо ён ездзіць па небе ў калясніцы, запражанай двума казламі. У такім выпадку скальд назаве рыдлёўку *Раці маці ўладара казлоў*. Усё адно слабавата. З дапамогаю Раці Одзін мог прабіць гару, таму Раці — пагібель гор. І рыдлёўка ператвараецца... у *пагібель гор маці ўладара казлоў*. Важны момант: расшыфроўваць кенінгі трэба з канца, іначай ён можа падацца проста бессэнсоўным наборам слоў.

З прыёмамі разабраліся. Але важна згадаць і тэмы, на якія скальды стваралі свае творы. Асноўны жанр скальдывчай паэзіі — **ухвальная песня**.

Звычайна ярлу, а яшчэ лепей конунгу, бо той плаціў болей за нейкага там ярла. І гэтыя ўхвальныя песні маглі быць рознымі. Калі гэта проста плыня высокамастацкай свядомасці — такі твор называлі *флок*, калі ж там яшчэ і прыпеў быў (для нас — прыпеў, для ісландцаў — *стэў*), дык гэта ўжо *драпа*, і плацілі за яе лепей. Часам за асаблівых заслугі скальд мог атрымаць у якасці падарунка шчыт, і тады па традыцыі ён мусіў выканаць *шчытавую драпу*, апісаўшы ўсе выявы і сюжэты, намаляваныя на тым шчыце. Так што простага «дзякуй табе, конунг» было мала. Калі ж нехта скальда абражаў, крыўдзіў ці проста неяк зірнуў не так, дык паэт выдаваў *нід* — песню, у якой усяляк прыніжаў свайго крыўдзіцеля настолькі, што маглі не проста бойку ўчыніць, але нават і крэўную помсту. Цяжкія былі часы, усе круціліся, як маглі.

А пра тое, як круціўся адзін з самых вядомых ісландскіх герояў — Грэцір — раскажа наступная сага.

Яўген Папакуль

- **Якія кенінгі вы прапанавалі б для такіх традыцыйных беларускіх сімвалаў, як зубр, бусел і дуб?**
- **Ці хацелі б вы быць скальдам?**

Максім
Багдановіч (1909).
Гульня ў гарад-
кі ў двары дома
Какуевых.

Багдановіч, які гуляе сам па сабе

За бронзай помнікаў цяжка ўявіць нашых класікаў жывымі і непасрэднымі. Іх вобразы зафіксаваныя ў сур'ёзнай паставе, з адухоўленым позіткам, у якім лунае дума калі не пра чалавецтва, то, прынамсі, пра Беларусь.

Такім суровым і недасяжным мы ўяўляем сабе Максіма Багдановіча, калі стаім каля опернага тэатра побач з выдатным помнікам паэта, зробленым скульптарам Сяргеем Вакарам. Але чаму б не глянуць на Максіма крыху іншага — за гульнёй: ён таксама быў дзіцёнкам, ды і ў старэйшым узросце праводзіў час не толькі за пісаннем вершаў, але і ў забавах, з таварышамі і сябрамі.

Першыя цацкі маленькага Максіма

Самыя першыя гульні і цацкі Максіма Багдановіча вельмі

адрозніваліся ад тых, якімі забаўлялася большасць беларускіх дзяцей таго часу. Напрыканцы XIX стагоддзя ў моду ўваходзіць тэорыя нямецкага педагога Фрыдрых Фробеля. Ён працаваў сістэму навучальных гульняў, якая была асновай для выхавання і развіцця дзяцей малодшага ўзросту. Маці Багдановіча, якая вучылася на настаўніцу, але так і не папрацавала па спецыяльнасці, увесь свой імгненны спрабавала рэалізаваць у дзецях. Вось што распавядае бацька паэта Адам Багдановіч: «Шарыкі з каляровай воўны і драўляныя боўталіся над ложкам, кубікі і інш. Любыя "разумныя" цацкі ім купляліся, але гэта ўсё хутка надакучвала дзецям і закідвалася, а шарыкі боўталіся, ніяк не прыцягваючы ўвагу дзіцяці, якое патрабавала, каб яго абавязкова ўзялі на рукі, займаліся ім выключна і часта

Максім Багдановіч і яго маці — Марыя Апанасаўна.

ся з бацькавымі стальярнымі інструментамі. Сям'я ладзіла частыя вандроўкі па ваколіцах гарадоў, дзе яны жылі. У паходах бацькі часта расказвалі дзецям пра расліны, якія яны сустракалі на сваім шляху. Улетку Багдановічы звычайна выбіраліся на дачу альбо ва Уфійскую губернію «на кумыс» — падарожжа цікава апісваюць бацька паэта і старэйшы брат Вадзім. Прыгожыя пейзажы, высочванне суслікаў, назіранне за птушкамі, спроба вудзіць рыбу — так праводзілі свой час Багдановічы. У хлопцаў і самага Адама Ягоравіча не хапала цярапення для рыбалкі, гэтая справа іх не захапіла і болей нідзе не згадваецца.

мянялі ўражанне. Хутка гэтыя нямецкія штукі закідваліся, але затое маці была невычарпальная ў вынаходстве ўсялякіх гульняў і забаў для дзяцей і сама аддавалася ім з непрытворным захапленнем».

Дзікія і хатнія гадаванцы

Кожны дарослы звяртаў увагу, з якім захапленнем дзеці гуляюць з малымі жывёлкамі. Такая магчымасць была і ў гарадскога хлопчыка Максіма. Летам 1895 года браты Багдановічы разам з маці выбраліся ў вёску Вяззе пад Асіповічамі. Дзядзька Франц прывёз ім з палявання малое ваўчачнае, якое ахрысцілі «цюццяй». Маці перажывала, што хутка яно, беднае, акалее, бо дзеці бясконца перадавалі яго з рук у рукі і паўсюль цягалі з сабой. Тое ж самае было са свойскімі пылянятымі і качанятамі. А хто б не хацеў мець сваю саву? Сучасныя дзеці, якія прачыталі кнігу пра Гары Потэра, таксама не адмовіліся б ад уласнага савяняці. Праўда, жывая цацка была небяспечнай: калі да яе падносілі кавалак тканіны альбо палку, то сава адразу пачынала рваць іх дзюбай і кіпцюрамі, таму маці папрасіла завезці гэтую лупатую птушку назад у лес.

Гульні на свежым паветры

Бацька ўсяляк заахвочваў дзяцей да фізічнай актыўнасці і ніколі не забараняў ім лазіць па дрэвах ці стромых абрывах Волгі. Дзеці вучыліся плаваць, спаборнічалі ў кіданні камянёў і дыска, гулялі-

Сеў хлопчык з шклянчаккай ля вулічнага ганку

І выдувае з мыла пузыры.

Вясёлкаю гараць яны ў зіяньні ранку,
Ўзьлятаючы ў паветра да гары.

І, заварожаны шматфарбнаю красою,
Са спрытнасьцю і хцівасьцю ката
Хапае хлопчык іх няжорсткаю рукою,
А застаецца ў ёй — адна слата.
(1912)

Велікодны катыш

Адну з дзіцячых забаў Максім Багдановіч апісвае ў аповяданні «Катыш». Мы і цяпер робім невялікія спаборніцтвы на Вялікдзень, а раней у яйкі гулялі цэлымі дварамі. Каталі іх з невялікага пагорку, спрабуючы выбіць яйка суперніка. Папярэдне трэба было палічыцца:

Между нами, молодцами,
Есть один большой дурак.
Раз, два, три...
Это, верно, ты.

Тыя, хто каталі першымі, вельмі перажывалі, бо нашмат выгадней было рабіць гэта напрыканцы, калі назбіраецца больш яек, так іх прасцей выбіць. Удзельнікі ўважліва сачылі за тым, каб ніхто не мухляваў, ці не «жыльдзіў».

Мухлёж Багдановіча

«Жыльдзіць» — гэтае цікавае слова згадвала Наталля Кунцэвіч, стрыечная пляменніца Максіма. Ёй распавядалі, што з Максімам немагчыма было гуляць, бо ён «жыльдзіў» пастаянна. Дзеля забавы і жарту ён парушаў правілы гульні, што вельмі не падабалася яго стрыечным братам і сёстрам, з якімі ён праводзіў шмат часу ў Ніжнім Ноўгарадзе.

Калі Багдановіч праіграваў у кар-

ты, ён спачатку спрабаваў жуліць, а потым увогуле змешваў калоду. Калі прыходзіла яго чарга вадзіць у якой-небудзь гульні, то ён адмаўляўся. Пасля чаго чуў на свой адрас наступнае: «Неотвожа — крысья рожа, на татарина похожа». З-за такіх паводзін Максіма часта не бралі ў гульні. Актыўныя гульні скончыліся пасля выяўлення ў Вадзіма, а потым і ў Максіма першых сімптомаў сухотаў — цяжкай хваробы лёгкіх.

Гарадкі і лапта

Пэўны час Максім быў замкнёны ў сабе і пачуваўся вольна толькі ў коле найбліжэйшых сяброў. У старэйшых класах гімназіі ён часцяком завітваў у дом свайго аднакласніка Мікалая Какуева. У двары дома моладзь гуляла ў лапту і гарадкі. Сябра Максіма Дзядор Дзявольскі згадваў наступнае: «Увесну Максім амаль кожны вечар бываў у іх; на вялікім двары какуеўскага дома па вечарах ішла гульня ў гарадкі. Максім быў заваблены гульнёй, незвычайна і з захапленнем пра яе распавядаў. У радках пра гарадкі ў "Вераніцы" я адразу пазнаў яго расповеды пра гарадкі ў вясновыя светлыя вечары на двары Какуевых»:

Вясёла йшлі гулянкі нашы:
Пад шум і гук размах рукі
Збіваў здалёку гарадкі,
Быў чутны смех пры відзе «кашы»,
І кожны стрымліваў свой плач,
Калі ўразаўся ў плечы мяч.

Правілы гарадкоў наступныя: гульцам трэба было, стоячы на пэўнай адлегласці, з дапамогай біты выбіць з «горада» драўляныя цыліндры, састаўленыя адмысловай фігурай. Калі фігура развальвалася, але дзеравяшкі заставаліся на тэрыторыі «горада», утваралася «каша». Такая спроба

не прыносіла асаблівай радасці гульцу, але вельмі забаўляла супернікаў. У гульні ўдзельнічалі хлопцы і дзяўчаты.

У вершы згаданая яшчэ адна гульня – лапта. Яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў таму яе можна было пабачыць у нашых дварах, але цяпер застаўся толькі амерыканскі варыянт гульні — бейсбол, а наш пакрысе знік.

Прыпеўкі, шахматы і шашкі

У дрэннае надвор’е сябры збіраліся ў доме: размаўлялі і музіцыравалі. Наколькі вядома, Багдановіч не ўмеў граць на музычных інструментах, ды і слыхам быў абзелены. Але гэта не перашкаджала яму час ад часу прыдумляць вясёлыя куплеты. Напрыклад: «Самовары меды красной не боятся верблюдов», і далей, стукаючы па каленцы альбо стале:

Пуговица, вица, вица
Ля бутон, тон, тон,
Баранина, нина, нина,
Ля мутон, тон, тон!

Такімі жартаўлівымі спевамі Максім суправаджаў асабліва ўдалыя хады ў шашкі і шахматы. У кампаніі блізкіх таварышаў гэта была не засяроджаная гульня, а шумная забава з воклічамі, жартамі і гогатам.

У сям’і Багдановічаў многія мелі добрыя здольнасці да матэматыкі. У Максіма гэта праявілася ў дакладна разлічанай метрыцы вершаў і ў шахматах, у якія ён гуляў на досыць высокім узроўні. Багдановіч не любіў гуляць з супернікамі слабейшымі за яго, не любіў браць «фар» (фору). Яго частым апанентам быў рэдактар яраслаўскай газеты «Голас» Мікалай Дружынін.

Таёмная пошта

Згадкі пра тое, што ў «пошту» гуляў Максім Багдановіч, пакінула пісь-

менніца і мемуарыстка Зоська Верас (Людвіка Сівіцкая). За гэтай гульні мінская інтэлігенцыя праводзіла час у суполцы «Беларуская хатка». Кожны ўдзельнік пісаў запіску, часам забаўляльнага, часам інтымнага характару, мог падпісаць яе сваім ці чужым прозвішчам, а мог адслаць ліст ананімна. Паштальён збіраў цыдулкі і перадаваў іх адрасатам. Людвіцы Максім даслаў такое пасланне: «Сягоньня я пачуў, што "моя нешчасліва дзевечко", і думаю увесь вечар аб гэтым, але жывем мы, як чужыя людзі і ні да чаго дадумацца не можна». Дзе там здагадацца, што ў чалавека творацца на душы, калі і ў сваёй разбрацца цяжка. Ці заўсёды мы заўважаем, калі нашым сябрам блага?

Жыццё дарослых часта вымагае ненатуральных паводзін і масак (не толькі супраць хвароб). Напэўна, толькі праз гульню яны зноў ператвараюцца ў дзяцей і робяцца сабой — жывымі ды эмацыйнымі, альбо часам нават крыху весела-«жулікаватымі», як Багдановіч.

Міхаіл Бараноўскі

Браты Вадзім, Лёва і Максім Багдановіч разам з цёткай Марыяй Ягораўнай.

Ледзяны свет славутага казачніка

Ала Фёдараўна Васюковіч, настаўніца рускай мовы і літаратуры з г. Докшыцы, распрацавала ўрок па казцы «Снежная каралева»:

Напэўна, няма ў свеце чалавека, якому не было б знаёма імя дацкага казачніка Ханса Крысціяна Андэрсена. Чароўны свет яго казак скараў і скарае сваім чараўніцтвам і паэтычнасцю.

На поўначы Еўропы, пад вялікім Скандынаўскім паўвостравам, ёсць яшчэ адзін, які называецца Ютландыя. На ім размешчана Данія — маленькая скандынаўская краіна. У Даніі нарадзіўся і пражыў усё жыццё вялікі казачнік Ханс Крысціян Андэрсен. Яго казкі знаёмыя нам з дзяцінства.

Андэрсен нарадзіўся ў 1805 годзе ў сям'і шаўца і прачкі. Чытаць і пісаць ён навучыўся толькі ў 10 гадоў. Невялікія п'есы пачаў ствараць яшчэ ў дзяцінстве. Жыў Андэрсен вельмі бедна. Літаратурныя заробкі былі адзінай крыніцай прыбытку. Яго творы друкаваліся не адразу. Крытыкі ў адзін голас казалі, што казкі Андэрсена нецікавыя ні дарослым, ні дзецям.

Усё жыццё Ханс Крысціян быў вельмі самотны. Толькі за два месяцы да смерці з англійскай газеты ён даведаўся, што яго казкі належаць да найбольш папулярных ва ўсім свеце. Андэрсен быў чалавекам

«Абагульняючы ўрок з гульнявымі элементамі паводле казкі “Снежная каралева” стварае, на мой погляд, сітуацыю псіхалагічнай раскаванасці на занятку і забяспечвае больш глыбокае пранікненне ў літаратурны матэрыял, чым звычайны ўрок. Пяцікласнікі без прымусу далучаюцца да свету маральных каштоўнасцяў, а настаўнік атрымлівае магчымасць выявіць праславутае “веданне тэксту”».

незвычайным, не падобным да іншых. Ён бачыў жыццё, як ён сам казаў, «праз чароўнае шкло». А самае галоўнае — ён умеў дарыць людзям радасць. Што можа быць лепш! Гэта талент, які дадзены не кожнаму. Усяго Андэрсен напісаў каля 170 казак.

Адна з самых вядомых — «Снежная Каралева». Прапануем вам згадаць твор славутага казачніка (а можа і прачытаць упершыню) і выканаць некалькі цікавых заданняў ад Алы Фёдараўны.

Падбярэце цытаты да імёнаў герояў і гераінь казкі

А. Трель	1. «... у вялікім саламяным капелюшы, распісаным чароўнымі кветкамі»
Б. Снежная каралева	2. «Надзвычайна прыгожая, была ўся з льду, з асляпляльна зіхоткага льду! І, аднак, жывая!»
В. Кай	3. «Надта злосны, сапраўдны д'ябал»
Г. Герда	4. «... трымаўся ён увогуле нязмушана і міла»
Д. Старая, якая ўмела чараваць	5. «Ах, як садзелі яе бедныя, стомленыя ножкі!»
Е. Прынцэса	6. «Разумніца, якіх свет не бачыў!»
Ё. Прынц	7. «Ён сядзеў на адным месцы, бледны, нерухомы, быццам нежывы»
Ж. Маленькая разбойніца	8. «Вочы ў яе былі зусім чорныя, але нейкія журботныя»

Размясціце падзеі казкі ў храналагічным парадку

1. — Чаго ты хныкаеш? — запытаўся ён у Герды. — У! Якая ты зараз непрыгожая! Мне ані не баліць!.. Фу! — закрычаў ён раптам. — Гэтую ружу точыць чарвяк! Якія гідкія ружы!
2. Сані двойчы аб'ехалі плошчу, а Кай імкліва прычапіў да іх свае саначкі і памчаў.
3. І вось яна пайшла ў сад, дакранулася сваім кійком да ўсіх ружовых кустоў і тыя, якія стаялі ў квецце, так усе і сышлі глыбока-глыбока ў чорную зямлю.
4. За акном луналі сняжынкi; адна з іх, досыць буйная, упала на край кветкавай скрыні і раптам пачала расці.
5. Лодку зносіла ўсё далей. Герда сядзела спакойна ў адных панчохах, — чырвоныя чаравічкі яе плылі за лодкай.
6. На другі дзень яе апранулі з ног да галавы ў шоўк і аксаміт і дазволілі ёй гасцяваць у палацы колькі за-хоча. Дзяўчынка магла б жыць тут вальготна, але яна стала прасіць, каб ёй далі воз з канём і чаравічкі.
7. Але раптам люстэрка так перакасабочылася і затрымцела, што вырвала ся ў іх з рук, паляцела на зямлю і разбілася ўшчэнт. Адказы шукайце на апошняй старонцы нумара!

НИХТО НЕ ВЕДАЕ
ЧЯБЕ ЛЕПЕЙ, ЧЫМ
ТЫ! ♡

САМЫ КАШТОЎНЫ
ТЫ — ЧАЛАВЕК, ЯКІ ЁСЦЬ
У ТВАІМ ЖЫЦЦІ
♥

НІХТО НЕ
ПАКЛАПОЦІЦЦА
ПРА ЧЯБЕ ЛЕПЕЙ,
ЧЫМ ТЫ!
♥

ТЫ ПАТРЭБНЫ
ЛЮДЗЯМ НАВОКАЛ,
А ГАЛОЎНАЕ —
СА БЕ!
♥

Прыгоды даўжынёю ў жыццё

«Гаворачы пра жыццё майго бацькі, немагчыма адрозніць праўду ад выдумкі, чалавека ад легенды. Лепшае, што я магу зрабіць, — расказаць усё так, як ён мне распавядаў».

Фільмы Ціма Бёртана — гэта важная частка сучаснай культуры. У жыцці кожнага чалавека настае момант, калі ён упершыню бачыць адну з бёртанаўскіх «змрочных казак» і разумее, што гэта нешта зусім іншае. Кадры адтуль ні з чым іншым не пераблытаць. Але ўсё ж ёсць адзін фільм, які выбіваецца з шэрагу бёртанаўскіх тварэнняў. Ён называецца «Буйная рыба», і яго часта ўносяць у спісы тыпу «100 карцін, якія трэба паспець паглядзець за жыццё».

Былы вандроўны гандляр Эдвард Блум мае неверагодны талент апавядальніка і выкарыстоўвае яго, каб распавядаць фантастычныя гісторыі са свайго жыцця. Але яго сын, прагматычны клерк Уіл, лічыць, што бацька ілгун у стылі Мюнхгаўзена, з-за чаго іх адносіны псуецца. Калі ў Эдварда раптам дыягнастуюць рак, Уіл разам

з жонкай прыязджаюць да бацькоў Уіла, каб быць побач з хворым бацькам. Фільм распавядае гісторыю малодсці Эдварда, якая так падобная на казку, што ў яе проста немагчыма паверыць.

Візуальна гэты фільм цяжка аднесці да класічнага стылю Ціма Бёртана. У ім ёсць дзве сэнсавыя часткі: рэальны свет Эдварда, які зняты ў рэалістычнай традыцыі, і свет яго прыгод, у якім ужо можна разглядзець руку рэжысёра. Гэта падкрэслівае дваістасць галоўнага героя і тое, наколькі моцна ён супрацьпастаўляе сябе свету вакол.

«Буйная рыба» — самы асабісты фільм Бёртана. Ён зняты па матывах аднайменнай кнігі Дэніэла Уолеса, якая зачэпіла Бёртана ў цяжкі перыяд яго жыцця. За некалькі гадоў да здымак рэжысёр страціў бацьку, таму фактычна прысвяціў гэтае кіно яму. З гэтай прычыны фільм так адрозніваецца ад іншых твораў Бёртана: у ім галоўны акцэнт зроблены не на фантастычных прыгодах галоўнага героя, а на суме ад таго, што яны заканчваюцца.

Эдвард, у адрозненне ад большасці летуценнікаў, меў надзвычай шмат амбіцый. Недастаткова проста марыць. Трэба ўпарта ісці да нечага. Калі захацаць — то на ўсё жыццё. Калі дамагацца ўвагі каханай — то засеіваючы ўвесь газон пад яе домам любімымі кветкамі. Калі жыць — то так, каб гісторыі пра твае прыгоды перадаваліся з пакалення ў пакаленне. Так гісторыя Эдварда Блума вучыць нас не разменьвацца на дробязі і ўва-

сабляць нават самыя дзіўныя мары ў рэальнасць.

Эдвард так шмат уцякаў і выдумляў, што падбудаваў усе рысы свайго характару да фантастычных гісторый. Напрыклад, ён быў адважным і безразважным. Эдвард кідаўся ў самую гушчу падзей і ніколі не баяўся, што не выйрне назад. Але ён быў адважным не проста так. Справа ў тым, што, раз яго жыццё падобнае на казку, то і смерць у яго таксама казачная. У дзяцінстве ён даведаўся ад ведзьмы, як яму наканавана памерці, і таму нават у самых страшных сітуацыях заставаўся спакойным. Ён ведаў, што ўсё абыдзеца, бо ўжо бачыў, як памрэ. Няважна, ці было гэта ў рэальнасці, важна, што ён у гэта верыў і яго гэта ратавала.

«Чалавек распавядае гісторыі па шмат разоў і становіцца неаддзельны ад іх. Яны жывуць і пасля яго смерці, і такім чынам ён становіцца бессмяротным».

Увогуле, гэта фільм пра жыццё вялікага летуценніка, які так шмат марыў, што зрабіў сваё жыццё падобным на казку. Летуценнікі робяць свет вакол лепшым, таму што думаюць нестандартнымі катэгорыямі. Часам вынаходзяць нешта новае, часам паспяхова і незвычайна ўдасканалюць старое. Яны пераследуюць немагчымыя мэты і ідуць да іх дзіўнымі шляхамі, бо разумеюць, што ніхто не ведае, як жыць гэтае жыццё правільна. А калі ніхто нічога не ведае, то любая здагадка мае месца быць. Нават самы складаны і дзіўны шлях можа апынуцца тым, што прынясе табе шчасце.

Аднак у летуценнасці галоўнага героя ёсць і мінусы. Бо, калі так падумаць, Эдвард Блум усё жыццё бег ад нуды і штодзённасці. Таму рабіў са свайго жыцця казку і перабольшваў у сваіх гісторыях. У канцы фільма ёсць сцэна, у якой мы бачым усіх герояў яго фантастычных апавяданняў і разумеем, што, хоць яны і рэальныя, усе выглядаюць зусім не так, як апісваў Эдвард. Яго сябр, волат Карл, аказваецца значна ніжэйшым, чым апісвалася, а сёстры-сіямскія блізняткі, якіх Эдвард вывез з Кітая ў ЗША, апынуліся абсалютна звычайнымі ідэнтычнымі двойнятамі. Робячы іх больш дзіўнымі, чым яны ёсць, Эдвард стараўся пазбягаць любых судотыкаў з рэчаіснасцю, якая яго палохала. Але рэчаіснасць усё роўна знайшла Эдварда ў асобе яго сына Уіла.

У фільме шмат месца займае класічны канфлікт бацькоў і дзяцей паміж Эдвардам і яго сынам. Эдвард распавядае Уілу пра сваё жыццё праз прызму містычнага ўспрымання, бо толькі так і ўмее, а Уіл думае не пра сэнс слоў бацькі, а пра форму, якую той выкарыстоўвае. Уілу здаецца, што бацька хлусіць і хавае ад яго ней-

кую жудасную праўду. Нават калі яны спрабуюць пагаварыць па душах, Уіл просіць бацьку адпавядаць яго чаканням, просіць прызнацца ў хлусні. І толькі ў канцы разумее, што бацька казаў праўду. Проста ў сваім стылі. Яны гаварылі на розных мовах і нават гэтага не заўважалі. Уіл цвёрда стаяў на зямлі, а яго бацька па звычцы ўцякаў у свет мар і прыгод. Ім трэба было навучыцца слухаць адзін аднаго. І летуценніку Эдварду, і прагматыку Уілу. Бо, калі кожны будзе спрабаваць нешта камусьці даказаць, ніхто нічога не пачуе.

У выніку кожнаму з іх даводзіцца прымаць вопыт адзін аднаго: аднаму спускацца з нябёсаў на зямлю, а другому наадварот.

«У тую ноч я зразумеў, што часцяком тым, каго лічаць злымі і небяспечнымі, проста самотна і не хапае прыемных зносін...»

Урэшце рэшт «Буйная рыба» — гэта проста прыгожая фантастычная гісторыя, якая вельмі натхняе ў перыяды душэўнага заняпаду. Яна дае надзею на тое, што свет можа быць фантастычным месцам, калі быць адкрытым для ўсіх яго магчымасцяў і не губляць надзею. Але ў гэтай гісторыі неабавязкова бачыць нейкія дадатковыя сэнсы. Даostatкова проста глядзец і атрымліваць асалоду.

Антаніна Бабіна

Вяртаюся

Цемра. Раз-пораз асляпляюць фары сустрэчных машын. Застаецца некалькі кіламетраў да майго прыпынку. Перасаджваюся бліжэй да кіроўцы. Бачны асветленыя фарамі прыпынкі. Прыгаўка... Свадкавічы... Дом-інтэрнат... Сакольнічы!

— Спыніце, калі ласка, тут.

Здзіўлена паглядаюць пасажыры на мяне, і чую — шэпатам: «На беларуском! Какая молодец».

Вось тут здзіўляюся ўжо я. Па-беларуску загаварыла, сама таго не заўважыўшы. Заўсёды магла з лёгкасцю пераскочыць з рускай на беларускую мову і карыстаюся імі паройну. Але беларуская мова са мной з маленства, з сям'і: бацькі размаўляюць па-беларуску, маці спявала беларускія калыханкі, расказвала мне казкі, чытала беларускія кнігі. Мне падабаецца, як гучаць беларускія словы, ёсць у іх патаемная пяшчота і цеплыня. Можа, успаміны з дзяцінства і мілагучны матулін голас выклікаюць такія асацыяцыі.

Мяне хвалюе, што нашым людзям нязвыкла размаўляць на роднай мове, яны здзіўляюцца, чуючы гаворку па-беларуску.

Цікава назіраць за рэакцыяй незнаёмых людзей. Вы спрабавалі, напрыклад, у краме звярнуцца са словамі: «Добры дзень! Калі ласка, узважце

кавалачак. Дзякуй. Да пабачэння!»? Некалькі сказаў, зусім простых, але колькі эмоцый бачыш у вачах прадаўца — здзіўленне, зацікаўленасць і, мне здаецца, павагу. Паспрабуйце калі-небудзь і вы. Размаўляйце па-беларуску, адчуйце прыгажосць і чароўнасць мовы, будзьце беларусамі.

З разважанняў вяртае чутны ў парозе пах сушаных на печы яблыкаў, паранай бульбы, восеньскіх кветак, матуліна «распранайся і сядай снедаць» і татава «дачушка прыехала!».

Ганна Белавусава,
навучэнка Магілёўскага дзяржаўнага
каледжа мастацтваў

У чаканні вясны

Усе чакаем мы цяпло,
А вясна не йдзе на зло.
Снег, мароз і галалёд
Абцяюць напярод.

Ты, вясна, да нас прыйдзі,
Усё навокал разбудзі:
Рэкі, кветкі, усю зямлю.
Цябе, сонейка, маю!

Хай спяваюць салаўі,
Хай звяніць наш ручаёк,
Зацвіце хай васілёк!
І ў наш любімы край
Завітае цёплы май!

Напярэдадні вясны

Яшчэ зіма не зачыніла дзверы,
Як быццам гаспадыня яна тут.
Але вітае шпак дзень новы ля кватэры,
Клін жураўліны з выраю ляціць у родны кут.

І як ні жаліцца зіма, як ні хітруе,
Як ні спрабуе завірухаю ўзяць.
Ужо вясна над рэчкаю віруе,
А ў лесе хутка зноў пралескі зацвітуць.

Ад радасці душа мая спявае,
Здымай хутчэй, зладзейка, капялюш!
Вясна ў руцэ сваёй ужо прамень трымае.
Дык уцякай, зіма, на дыване са сцюж!

Анастасія Кулікова,
7 «Д» клас, СШ №28 г. Гродна

Ліпеньская раніца

Як спявае зранку салавей!
Дождж заснуў з вясёлкаю ў абдымку.
У суквецці ліпавых вачэй
Промень захаваўся на хвілінку.

Патанула буслава гняздо,
Шлюбны вэлюм ліпка прымярае.
Сінь нябес — бяздоннае акно!
Водар гэткі — аж душа спявае!

І заўжды так будзе з году ў год:
Лета ў вандройку запрашае.
Рос світальных дзіўны карагод
Ліпеньская раніца вітае.

Юліяна Куратчык,
7 «Е» клас, СШ №28 г. Гродна

Ноты вясны

Дзень ужо пабольшаў,
Палі пацямнелі.
Паляцелі ў вясну
Зімовыя арэлі.

Лёд на рэчцы падняўся,
Ціўкаюць сініцы.
Доўга люты злаваўся —
Страціў рукавіцы.

Сонейка прачнулася —
Неба расцвіло.
У вясны квяцістае,
Гуллівае крыло.

Дзіяна Шукурава,
7 «Д» клас, СШ №28 г. Гродна

Янка ў вёсцы

Жыў быў хлопец Ян — ціктокер,
Дзелавы ён вельмі быў!
Ні работы, ні вучобы!
Ён нічога не рабіў!
Інтэрнэт — яго работа,
Гулі, песні і сябры.
«Кінь дурное! Перастань ужо!» —
гавары не гавары.
І тады бацькі казалі:
«Хай на вёску едзе ён!
Лета, сонейка, прырода!
Мо забудзе тэлефон?»
Як прыехаў Ян у вёску,
Галаву чуць не згубіў!
Першы дзень без інтэрнэту,
Камароў усіх палічыў.
Дапамог пасля бабулі
Парасятка пакарміць.
І па чыйсьці прапанове
Пачаў ім ўсім хвасты круціць.
Курэй ганяў, каб пасмяяцца,
Амаль ўсе яйкі падавіў!
І з захапленнем узіраўся,
Якое павуцінне павук звіў!
А ў суседскім агародзе
Хацеў ён яблыкаў нарваць,
Дык вось суседскія сабакі

Маглі і ногі адарваць!
Першы дзень быў вельмі цяжкі,
І ўжо блізіцца канец.
Думаў, што ўжо вячэраць,
Потым пойдзе спаць хлапец.
Але захад сонца кажа,
Што пара карову гнаць,
Сыта, выгуляна будзе!
«Хоць бы яму сваю забраць!»
Выбіраў, шукаў Зарынку,
Зваў, махаў, пачаў мычаць,
Што спужаліся каровы,
Ну, давай яго бадаць!
Як падаўся наўцёкі
Янка наш — бяжыць, крычыць.
Вочы вылупіў, спужаны,
Што рабіць, дзе адпачыць?
Ой, і смеху было людзям
Бачыць Янкаў ўвесь забег,
Бо за некалькі хвілінак
Паўкіламетра ён прабег!
А за ім скакала Зорка,
Ох і весела ёй як!
Такую смешную карціну
Не намалюе і мастак!
З тых пор наш Янка —
Вельмі добры сын.
А інтэрнэт і ўсе сацсеткі
Для Янкі быццам бы палын!

Дамініка Кашлач, 8 клас,
гімназія № 38 г. Мінска

Запаляр'е

Глава 1. Вёска Соша

Паліна Каралева

Мора захлынулася супако-
ем і нібы не варушылася.
Рэдкія хвалі сінімі гарбамі
чаплялі льдзіны і вінавата, з
паклонам, спаўзалі на глыбіню. Сонца
глядзела ў спіну і скакала з лопасцяў
верталёта на хвост гэтай металічнай
птушкі. Свет халоднай Антаркдыды
ззяў, нібы паліты лімонным сокам,
а бязмежныя снягі распаўзаліся па
льдзінах. Вастраносыя, тысячагадо-
вымі сценамі ўзвышаліся блакітныя
гіганы. Манументальныя, яны ча-
плялі дно акіяна, але выглядалі спа-
койна: ведалі, што ўсе трывогі і тра-
гедыі пройдуць паўз іх. Верталёт ад-
люстроўваўся ў вадзе і гудзеў. Шум
толькі крыху патрывожыў халодны
свет: ляютна пацягнуліся снежавыя
вяршыні, паморшчылася сонца, і ўсё
стала як і было. Цішыня заглушыла
гукі.

Члены Еўрапейскай Садружнасці
глядзелі ў вокны з надзеяй — поў-
дзень, далёкі і бязлюдны, будзіў даў-
но забытыя мары, ажыўляў надзеі.
Збыліся і пра дажджлівую ў гэты ме-
сяц Еўропу. Цэлы свет за ледзянымі
скаламі рассыпаўся, здаваўся няваж-
ным. Нават пілот Джэк, па мянушцы
Мацак (у яго былі шырокія плечы),
змякчыўся — цяпер гэтае падарожжа
ўспрымалася як экзатычны курорт.
Раней Мацак быў супраць палёту.

Еўрапейская Садружнасць аб'ядна-
ла людзей розных навуц. Прафесар

Дэла, напрыклад, вывучаў фальклор малых пасяленняў забытых зямель, а Крыстафер Амунд, географ, быў неаб'якавы да гор. Асабліва захаплялі яго снежныя сходы. Абодва энтузіясты прыбылі ў Антарктыду па справах: прафесара вабіла вёска Соша, пра якую не пісалі ні ў адной кнізе, а Крыстафер прагнуў пабачыць новыя рэльефы. Ён казаў, што ў гэтую пару горы і хрыбты былі асабліва жывапісныя. Акрамя таго, у экспедыцыйную групу ўваходзіў Рос. Альпініст і рагатун, руды, ён яшчэ з верталёта разглядаў горы, думаў, як бяспечна падняцца на адзінокі ўступ, перайсці расколіну. Рос мармытаў услых, і Вінсэнт, сын прафесара Дэла, з ціка-

васцю прыслухоўваўся. Хлопчыку споўнілася дзесяць гадоў. Прафесар Дэла браў яго з сабою на экспедыцыю з дзяцінства, але ў такіх халодных месцах Вінсэнт яшчэ не быў.

Джэк кружыў над халмамі з палову гадзіны і пачаў хвалявацца за паліва. Пілот да болю ў вачах зазіраў пад верталёт, калі цёмнай плямай на снежавым лузе з'явіліся абрысы паселішча. Яшчэ з вышыні стала зразумела,

якой старой і малалюднай была вёска Соша. Прафесар Дэла хутка маляваў алоўкам у альбоме. Ён чарціў горы вакол вескі, касыя дахі хат, якія былі шчыльна пабудаваныя адна да адной. Паселішча знаходзілася быццам у нейкай катлавіне і нагадвала абломкі метэарыта.

Калі верталёт садзіўся, снег падняўся белым карнавалам і, друзлы, разпоўзся ў бакі. Сустракаў экспедыцыю стары чалавек. Ён назваўся Лазарам, з ім быў вялізны белы сабака. Лянотна-мудры і такі ж стары, як гаспадар, ён апраўдваў сваё імя — Саламон.

Цярплівы і заўсёды спакойны прафесар Дэла спадабаўся Саламону. Пагаспадарску сабака правёў вучонага на двор Лазара, але не сунуўся наперад старога, а ішоў побач, грудзінаю біўся ў снег.

Лазар саступіў прафесару з сынам адзін з пакояў. Невялічкі, ён нагадваў прыватны музей. На сценах віселі дываны з лінейным арнамантам. Іншыя, над ложкам, былі падобныя на калейдаскоп ці рабы сон. На ложку ляжала тонкая падушка, побач стаяў зэдлік, пад сцяной — шэранькі стол. Пад яго прафесар Дэла адразу ж паклаў рэчы: некалькі кніг (адна ўласнага аўтарства), шмат альбомаў для запісаў і замалёвак.

Саламона ў хату пускалі толькі ў завею. У дзень прылёту экспедыцыі сабака таптаўся на парозе, шчаміў морду ў дзверы. Мясцовыя жыхары пагаджаліся з бурчаннем жывёлы: хоць неба здавалася прыхільным да чужакоў і было ясным, усе чакалі завірухі. Слухаючы размовы Лазара, прафесар Дэла пагадзіўся, што добрае надвор'е — гэта падман.

— Толькі падніміцеся ўгору, — казаў Лазар, — і неба пацямнее, набух-

не, як гузак. Лепш пачакаць... Але ж ваш сябра, прафесар, адмаўляецца верыць касцям, якія заўсёды ломіць перад бурай.

Крыстафер бойка спрачаўся з Росам, які быў адказны за паход у горы.

— Можа, паднімемся на верталёце, абляцім кружочак? — не здаваўся Крыстафер. Географу вельмі хацелася пабачыць прыгажосць Антарктыды як мага хутчэй, ён зусім забыўся пра бяспеку.

Рос адмахнуўся.

Джэк абапіраўся на полазы верталёту. Ён склаў крэпкія рукі на грудзях і каротка матнуў галавой. На мехавы каўнёр кажуха наліплі крышталікі льду. Пілот выглядаў стойка, нібы статуя, і не праціраў вочы — на вейках сядзелі сняжынкі.

— Немагчыма, — казаў Мацак, — у нас дакладна разлічана паліва, дазволіць сабе незапланаваны палёт мы не можам.

— Няўжо няма іншага плана?! — Крыстафер страціў надзею. Ён разварнуўся і зрабіў шырокі крок, нібы хацеў кінуцца да гор, але прафесар Дэла супакоіў.

— Канешне, план ёсць, — рука лягла на плячо таварыша, — і план просты.

Зацікаўлены Джэк зірнуў з-пад кусцістых броваў. Крыстафер здаваўся згубленым, але глядзеў на прафесара з вялікім даверам.

— Пасля палёту і пошукаў вёскі ўсе стаміліся. Сёння мы адпачнем, выпімся і перачакаем завіруху. А заўтра паднімемся ў горы. Я ўпэўнены, надвор'е будзе добрым.

Прафесар Дэла звярнуўся да Лазара, папрасіў падтрымкі. Стары са згодай глыбока кінуў. Вялікі сабака сеў побач у снег, нібы ўсё разумеў, і

пераканаўча закашляў.

Крыстафер Амунд апусціў галаву. Ён хадзіў тужлівы і пакрыўджаны да самага вечара. Але ў прыцемках, калі ўсё ж такі пачалася завая, ажыў: чаканне не было дарэмным.

Навукоўцы да самай ночы сядзелі за сталом, каштавалі мясцовыя стравы, тыя былі пустыя на смак. Голад прафесара Дэла сваімі казкамі спатоліў Лазар. Сабака быццам падказваў гаспадару. Ён скруціўся ля ног і рэдка падумаў бровы, ацэньваў тое, што казалі. На голас прафесара Саламон рэагаваў жывей і, калі ўсе пачалі разыходзіцца, увязаўся ўслед. Вінсэнт толькі здзіўлена азіраўся на мудрага сабаку. На хлопчыка жывёла глядзела паблажліва, па-чалавечы. Яны былі амаль аднаго росту.

У нізкім пакоі, дзе начавалі прафесар з сынам, Саламон лёг каля дзвярэй — нават не думаў лезьці на ложак, як рабілі сабачкі ў Еўропе. Ён задрамаў адразу, але дзёрнуў вухам, калі Вінсэнт знайшоў на падлозе доўгае пяро. Белае, у цёмную крапінку, яно належала, мабыць, велічэзнай птушцы і ў цьмяным свеце масленай лампы пералівалася блакітным ззяннем. Бацька сказаў, што настолькі вялізных птушак не існуе.

— Магчыма, гэта вынаходка мясцовых рукадзельніц, — дапусціў ён. — Запытаемся пра гэтае пяро заўтра.

Вінсэнта паклалі на ложак, а прафесар звыкла ўлез у спальны мяшок. Толькі цяпер, уначы, хлопчык заўважыў, што ў пакоі не было вокнаў. Заўважыў, бо цемра давіла на вочы, шаптала ў самыя вушы. Знадворку завываў вецер, ён гучаў самотна. Вінсэнт доўга варочаўся на худой падушцы, закрываў вушы рукамі, пакуль не прымеціў над галавой яшчэ адзін дыван — дзіўныя істоты былі ўзорам.

Не людзі і не птушкі, яны ўсё ж нагадвалі соў. Вялікія крылы нібы парушалі арнамент. Хлопчык разгубіўся, адварнуўся ад дывана на сцяне.

— Не спіш? — шэптам запытаўся бацька.

— І ты не спіш, — зазначыў Вінсэнт. Ён быў рады позняй размове. Крылатыя істоты не пужалі, але ад іх выгляду чамусьці зрабілася маркотна. — Пра што думаеш?

— Пра мясцовых жыхароў, — сумленна прызнаўся прафесар. Яму таксама была патрэбная гэтая гутарка. — Асяроддзе абавязкова ўплывае на чалавека, прымушае яго прыстасоўвацца. Але разам з тым людзі паўсюль аднолькавыя: смяюцца, радуецца ці наадварот...

Пад дзвярамі забурчаў Саламон. Яму перашкаджалі лічыць снегавых авечак.

— І жывёлы ва ўсіх ёсць, — прымеціў шэптам бацька, — старыя сабакі, гаваркія папугаі... Здаецца мне, што не проста так людзі былі раздзеленыя. Нібы ўсялякі народ павінен захоўваць сваю таямніцу.

Вінсэнт не перашкаджаў бацьку, моўчкі слухаў яго думкі. Начныя, яны заўсёды здаваліся вельмі кволымі і таму важнымі.

— Англічане — таямніцу гарбаты, — працягваў прафесар, — і паспяховых перамоў. Японцы — сакрэт мінулага і дысцыпліны.

— А які сакрэт ахоўваем мы? — запытаўся хлопчык, калі бацька надоўга замаўчаў.

— Мы? — разгубіўся мужчына. Ён памаўчаў яшчэ крыху, падумаў і адказаў: — Мы, навукоўцы, толькі адзін сакрэт ахоўваем: усё можа і павінна існаваць, быць, губіцца і адраджацца ў нечым новым. Мы сцеражам закон цыклічнасці.

Вінсэнт задумаўся. Ён зноў паглядзеў на дыван, на крылатых істот. Толькі цяпер прыкмеціў, што тыя вялі карагод. На іх былі нібы даспехі, лёгкія і бліскучыя, а ў руках коп'і. І ўсё ж больш яны нагадвалі птушак.

— А Лазар і Саламон тады што сцерагуць? Тут толькі лёд і снег... — хлопчык адварнуўся ад узору.

— Хто ведае, — сонна працягнуў бацька. Ён нарэшце адчуў дрымоту, — Мажліва, Крыстафера не проста так цягне ў горы.

— Час і нам, братка, засынаць, — рашуча заявіў прафесар Дэла. Ён папярэдзіў: — Заўтра цяжкі дзень. Нават калі надвор'е будзе не лепшае, Крыстафер выцягне нас у горы. Ён не будзе чакаць яшчэ адзін дзень.

— І мы пойдзем у горы? — здзівіўся Вінсэнт.

— А як жа, — зусім ціха, амаль заснуўшы, адказваў бацька. — Без нас Крыстафер з усімі перасварыцца. Яшчэ дагаворыцца да таго, што Рос і Джэк пакінуць яго аднаго ў гарах...

Хлопчык усміхнуўся. Смех атрымаўся сіплым, размазаўся ў цемры нізкага пакоя. Столь, здавалася, можна было зачапіць носам. Вінсэнт адчуў, што і сам засынае.

— Добрых сноў, — сказаў ён пад ложка, дзе ў мяшку спаў бацька.

— Добрых... — на большае прафесара не хапіла.

Саламон пыхцеў як печка, выла ноч. Вінсэнт зноў зачапіўся позіркам за дыван з дзіўным арнамантам. На зэдліку, зусім побач, дрыжала доўгае пяро неіснуючай птушкі. Калі крылатыя істоты са сцяжкаў і петляў расплыліся перад вачыма, хлопчык заснуў.

бярозка

Штомесячны грамадска-палітычны
і літаратурна-мастацкі часопіс (для дзяцей
сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту)
Выдаецца са снежня 1924 года
Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

Заснавальнік
Вытворча-выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прад-
прыемства «Дом прэсы»

Галоўны рэдактар:
Кацярына Вячаславаўна Каплун

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак, Валерый Гапееў, Алесь Дуброўскі, Уладзімір
Ліпскі, Алена Масла, Міхаіл Мірончык, Людміла Рублеўская,
Аляксей Чарота, Таццяна Швед

Адрас рэдакцыі

Юрыдычны і паштовы адрасы:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
chas.bjarozka@gmail.com
Тэл.: 8 (017) 311-16-07, 8 (017) 311-16-98.

Падпісныя індэксы:
74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі №210 ад 25.07.2019, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец:
Рэспубліканскае ўнітарнае
прадпрыемства «Дом прэсы»
Дырэктар:
Фёдар Пятровіч Караленя

Намеснік галоўнага рэдактара:
В. А. Красоўская
Мастацкі рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
П. В. Каралева
Стыль-рэдактар:
П. У. Забела

Падпісана да друку 19.03.2021 г.
Фармат 60×84^{1/8}. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 3,72. Ул.-выд. арк. 3,42.
Тыраж 543 экз. Заказ ??.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь
© РУП «Дом прэсы», 2021

- 01 Калумністыка. Табе мусіць быць сорамна
- 03 Дайджэст. Дудлінг, або Маляванкі як панацэя
- 06 Дайджэст. Ісландская сага. Частка 2.
- 10 Hist. Багдановіч, які гуляе сам па сабе
- 14 3 апошнія парты. Ледзяны свет славутага казачніка
- 18 Праектар. Прыгоды даўжынёю ў жыццё
- 21 Заяўка на Парнас. Проза
- 22 Заяўка на Парнас. Вершы
- 25 Літаратурныя старонкі. Запаляр'е. Частка 1

Аўтар вокладкі і разварота: oddinss (@club187716488).
Аўтар фотаздымка: Кацярына (e_r_o_s_h_k_a).

Ключ 1: А3; Б2; В7; Г5; Д1; Е6; Ё4; Ж8;
Ключ 2: 7; 1; 4; 2; 5; 3; 6.

Цяпер «Бярозку» можна набыць анлайн!
Заходзь на belkiosk.by — і любімы часопіс будзе ў
тваім гаджэце!
А для амататараў шоргату паперы пад пальцамі —
ільготная падпіска па індэксе 74888
(індывідуальная) і 74879 (ведамасная).

«Бярозка» ў сацсетках:

 @bjarozka

 @bjarozka.mag

У ЧЫРВОННЫХ БОТАХ
ХОДЗІЦЬ ПА БАЛОТАХ
БУСЕА ДАЎГАНОСЫ
ЖАБЫ САБЕ НОСІЦЬ

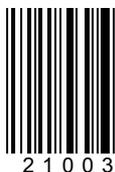
Аўтар: Вольга Бабурына (Palunisa)

ISSN 0320-7579

EAC

9 770320 757007

2 10 03